

УДК 811.111:81'28

Марина Колісник

Кандидат філологічних наук, доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-6697-5850
m.p.ruda@gmail.com

МОРФОЛОГІЧНІ ВІДХИЛЕННЯ У МОВЛЕННІ НОСІВ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ДІАЛЕКТУ АНГЛІЇ У ПЕРІОД 1960–1990 РОКІВ

Анотація. У статті, на підставі аналізу матеріалів архіву інтерв'ю представників північного сходу Англії *Talk of the Toon*, викладено результати експериментального дослідження специфіки актуалізації морфологічних відхилень у мовленні носіїв північно-східного діалекту Англії у період 1960–1990 років. У ході вивчення граматичних особливостей діалекту було підтверджено доцільність їх розгляду з територіальної, часової, соціальної та гендерної ознак. Дослідження зазначених особливостей проводилося у два етапи. У межах першого етапу було встановлено основні типи морфологічних відхилень північно-східного діалекту Англії та проаналізовано фактичний матеріал з метою виявлення кількісних показників функціонування зазначених діалектних особливостей. На другому етапі зареєстровані таким чином особливості досліджуваних відхилень було співвіднесено з такими основними чинниками їхнього функціонування: соціокультурний рівень мовця (високий, середній, низький), його гендерна приналежність (чоловік, жінка). Інтерпретація отриманих результатів дала можливість встановити відсоткові показники частоти функціонування морфологічних відхилень. Більше того, задля більшої наочності було наведено графічну інтерпретацію кількісної залежності реалізацій конкретних видів зазначених відхилень від соціокультурного (високий, середній, низький) рівня та статті (чоловіки, жінки) носіїв північно-східного діалекту Англії у період 1960-1990 років. Таким чином можна стверджувати, що в період 1960–1990 років, не відбувається значного зсуву від традиційного співвіднесення соціокультурного рівня та стандартизації мови. Більше того, стаття мовців продовжує утримувати свої позиції як фактору, що сприяє унормуванню мовлення. Разом з тим, зміни суспільства північно-східного регіону дають підставити для припущення подальших змін встановлених закономірностей.

Ключові слова: північно-східний діалект; англійська мова; морфологічні відхилення; соціокультурний рівень; стаття.

1 ВСТУП

Сучасний стан дослідження діалектів значною мірою відрізняється від традиційного підходу до вивчення цього різновиду мови. Перш за все, територіальний фактор, попри свою значущість, більше не виступає єдиним критерієм для дослідження мовного варіювання. Все частіше разом з географічними учені розглядають і соціальні особливості функціонування того чи іншого діалекту (Cavanaugh, 2016; Holmes, & Wilson, 2017). Наступним фактором, який на думку учених (Fox, Jacewiz, & McClurg, 2018), впливає на специфіку актуалізації діалектів є залежність коректності та чистоти мовлення від статті мовців. Також слід зазначити, що й територіальний фактор зазнав певного розширення, оскільки дослідження діалектів вийшло за рамки сільської місцевості й розповсюдилося на дослідження мовного варіювання жителів міст (Dodsworth, 2017).

Більше того, класичне структурне вивчення мовних варіантів на рівні фонетичних відхилень не задовольняє потреб діалектології, позаяк діалект є виразним (соціальним або територіальним) різновидом мови, у якому граматика й лексика так само як і вимова відрізняються від аналогічних мовних рівнів і в стандартному варіанті мови, і в інших діалектах (Beal, 2006, p. 112).

Таким чином, **метою** цієї праці є розгляд наявності існуючих граматичних відмінностей на морфологічному рівні у мовленні представників північного сходу Англії з огляду на їхні стать і соціокультурний рівень, а також з урахуванням часового проміжку 1960–1990 рр.

2 ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

У наш час вивчаються не лише сільські регіональні діалекти англійської мови. Так, не вилучаючи традиційно досліджуваних діалектів у ракурсі їхньої територіальної приналежності, об'єктна сфера вивчення діалектних особливостей різних мов постійно розширюється. Зазначене розширення відбувається за рахунок включення в об'єктну сферу в якості об'єктів пізнання міських, професійних, етнічних діалектів, а також зв'язків між діалектом і соціальним статусом носіїв мови, їхнім віком, статтю, видом діяльності.

Зазвичай у процесах систематизації діалектів англійської мови традиційно послуговуються регіональним критерієм, на основі якого їх поділяють, у першу чергу, у відповідності з географічними зонами півдня та півночі. Традгілл (Trudgill, 2000, р. 35), у свою чергу, виокремив у цих зонах певні регіони та запропонував більш точну й повну ієрархічну картину сучасних територіальних діалектів Англії. Відомий дослідник мовного варіювання та, зокрема, англійських діалектів виділяє у північній зоні власне північні, які поділяються на північно-східні та більш північні, і центральні (західно-центральні та східно-центральні) регіони. Південна ж зона включає в себе східні та південно-західні регіони.

Наступним критерієм, розповсюдженим при територіальному вивченні діалектів є тип місцевості. Це зумовлено тим, що на початку зародження діалектної традиції в англістиці аналізувалися особливості мови жителів сільської місцевості. З плином часу вчені почали відзначати відмінності мови мешканців міст від стандартного варіанта англійської мови. Тому сьогодні виділяють сільські та міські діалекти.

Вивчення діалектів винятково під кутом зору їхніх територіальних ознак, як зазначалося вище, не є достатнім. Найбільш повним, на нашу думку, є підхід Чемберса і Традгілла (Chambers, & Trudgill, 2002, р. 54), які стверджують, що всі діалекти є одночасно і регіональними, і соціальними, оскільки всім мовцям разом із соціальними притаманні також і регіональні особливості. Досліджуючи соціальні особливості діалектів учені часто акцентують увагу на низці факторів, як от: вік, соціальний клас і статус, освіта, стать і т. ін.

Щодо урахування гендерних особливостей вимови, то О'Коннор (O'Connor, 1991, р. 301–302) зауважує, що мовлення чоловіків і жінок відрізняється незалежно від типу акценту і соціального класу. За його спостереженнями вимова жінок є більш коректною, оскільки вони більш чутливі до правильності мовлення, тоді як мовлення чоловіків базується на їх власних бажаннях й уподобаннях.

Зі свого боку Болінджер (Bolinger, 1979, р. 633–635) зазначає, що причини змін у мовленні лежать десь між двома класичними протилежностями (extreme points): біології та соціалізації. Вік знаходиться найближче до біологічної крайньої точки. Клас і місцевість походження, з іншого боку, відображають вплив суспільства, позаяк не існує генетичної програми, яка б змушувала мовця звучати як представника аристократії чи півдня. Щодо професії, то цей критерій не тільки знаходиться в самому кінці соціального вимірювання, але й певною мірою відноситься до іншого рівня.

Щодо структурного аспекту, то Чемберс і Традгілл (Chambers, & Trudgill, 2002, р. 5) зазначають, що терміном «діалект» позначають різновиди мови, які граматично, лексично, а також фонетично відрізняються від інших. Разом з тим вони говорять про недоречність традиційного розгляду діалектів, відповідно до якого його вважають нестандартною, низькостатусною, часто сільською формою мови, що, як правило, асоціюється із селянством, робочим класом або іншою непрестижною групою людей, зазначаючи, що діалектом користуються в ізольованих точках світу, де не існує письмової мови. Ці дослідники також заперечують підхід до діалекту, як певного відхилення від норми, порушення правильної або стандартної форми мови. Натомість вони підкреслюють доцільність розгляду діалектів мови, як підрозділів певної мови. За такого підходу будь-який мовець володіє, як мінімум, одним

діалектом, позаяк стандартна англійська мова сама по собі є теж діалектом з регіональною маркованістю та притаманністю освіченим жителям Британських островів (Chambers, & Trudgill, 2002, p. 3).

Беручи до уваги усе вище сказане, доцільним вбачається комплексне вивчення особливостей функціонування північно-східного діалекту Англії, адже кожний із зазначених критеріїв може значною мірою вплинути на власне актуалізацію цього різновиду мови як діалекту.

3 МЕТОДИ

Формування масиву експериментального матеріалу передбачало дослідження діалектних одиниць морфологічного рівня, дібраних із письмових транскриптів та автентичних записів мовлення носіїв північно-східного діалекту Англії, зафіксовані у зазначених формах в обсязі електронного он-лайн архіву інтерв'ю *The Talk of the Toon*. Сформований таким чином масив експериментального матеріалу систематизується відповідно до досліджуваного періоду, який охоплює 1960–1990 рр.

Другим кроком систематизації стає розподіл фрагментів експериментального мовного матеріалу в середині кожного зазначеного класу на три додаткових підкласи за ознакою соціокультурного рівня мовця (низький, середній, високий).

На третьому кроці у межах кожного такого підкласу за гендерною ознакою мовця здійснюється розподіл досліджуваного матеріалу на дві відповідні групи: жіноче і чоловіче мовлення.

Вивчення власне морфологічного аспекту особливостей функціонування північно-східного діалекту Англії передбачає два етапи. У межах першого етапу було проаналізовано й систематизовано відхилення, виявлені у процесі проведення аналізу результатів теоретичних та експериментальних досліджень, здійснених у працях інших лінгвістів. На другому етапі, шляхом аналізу графічної фіксації діалогів інформантів-носіїв, встановлено додаткові відмінності на морфологічному рівні (Колісник, 2018, с. 120).

Так на морфологічному рівні виявлено такі розбіжності від стандартної англійської мови:

- вживання місцевих варіантів заперечної форми допоміжного дієслова *do* в минулому часі, які представлено формами *divvent*, *divn't* і *dinnet*;
- наявність повних заперечних форм *cannot* та *winnet*;
- вираження об'єктного займенника першої особи однини формою *us*;
- заміна присвійного займенника першої особи однини *tu* на *me*;
- набування суб'єктом займенником другої особи однини *you* форми *ye*;
- вживання повної форми означеного артикля *the*.

Результати, отримані під час дослідження морфологічних відхилень північно-східного діалекту Англії від норми англійської мови реєструвалися у матриці.

Кількісна та якісна обробка експериментальних даних здійснюється у математичній формі. Інтерпретування результатів дослідження проводиться за допомогою відповідних діаграм, графіків і таблиць, що віддзеркалюють причинно-наслідкові зв'язки між провідними ознаками носіїв північно-східного діалекту та видами безпосередньо зафіксованих у їхньому мовленні морфологічних відхилень.

4 РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Картина змін частоти актуалізацій морфологічних відхилень носіями північно-східного діалекту Англії з низьким соціокультурним рівнем у період 1960–1990 рр. відображена на рисунку 1.

З рисунку видно, що такі відхилення, як заміна особового займенника другої особи однини *you* його діалектним аналогом *ye* та вживання прислівника *maybe* замість модального дієслова *may* на позначення можливості були зафіксовані виключно у мовленні жінок. Наприклад:

I find they are (pause) broad I find they are but my husband he oh he's very broad he keeps

saying *eh ye knaa I say it's not it's you know*, де слово *ye* використовується замість *you*. Наступний приклад *I mean he's only six you know so (pause) you maybe complain later on*. демонструє вживання носіями північно-східного діалекту прислівника *maybe* замість дієслова *may*.

Таку частоту морфологічних відхилень у мовленні жінок можна, на наш погляд, пов'язати з тим, що у період 1960–1990 рр. жінки переважно не працювали, а займалися домашнім господарством, тому вони були менш соціалізованими у суспільстві, на відміну від чоловіків, які були зайняті у виробничій сфері регіону.

Наступними за частотою відхиленнями були актуалізовані жінками діалектні аналоги *wor* замість присвійних займенників першої особи однини *our* (85% від загальної кількості, реалізованої представниками обох статей) та використання (84%) непрямих особових займенників першої особи однини *me* замість присвійного займенника першої особи однини *my*. Наприклад:

Well but I don't know because well there's a lot of people when we're on wor holidays from London and them places.

Now me daughter would like to eh live away.

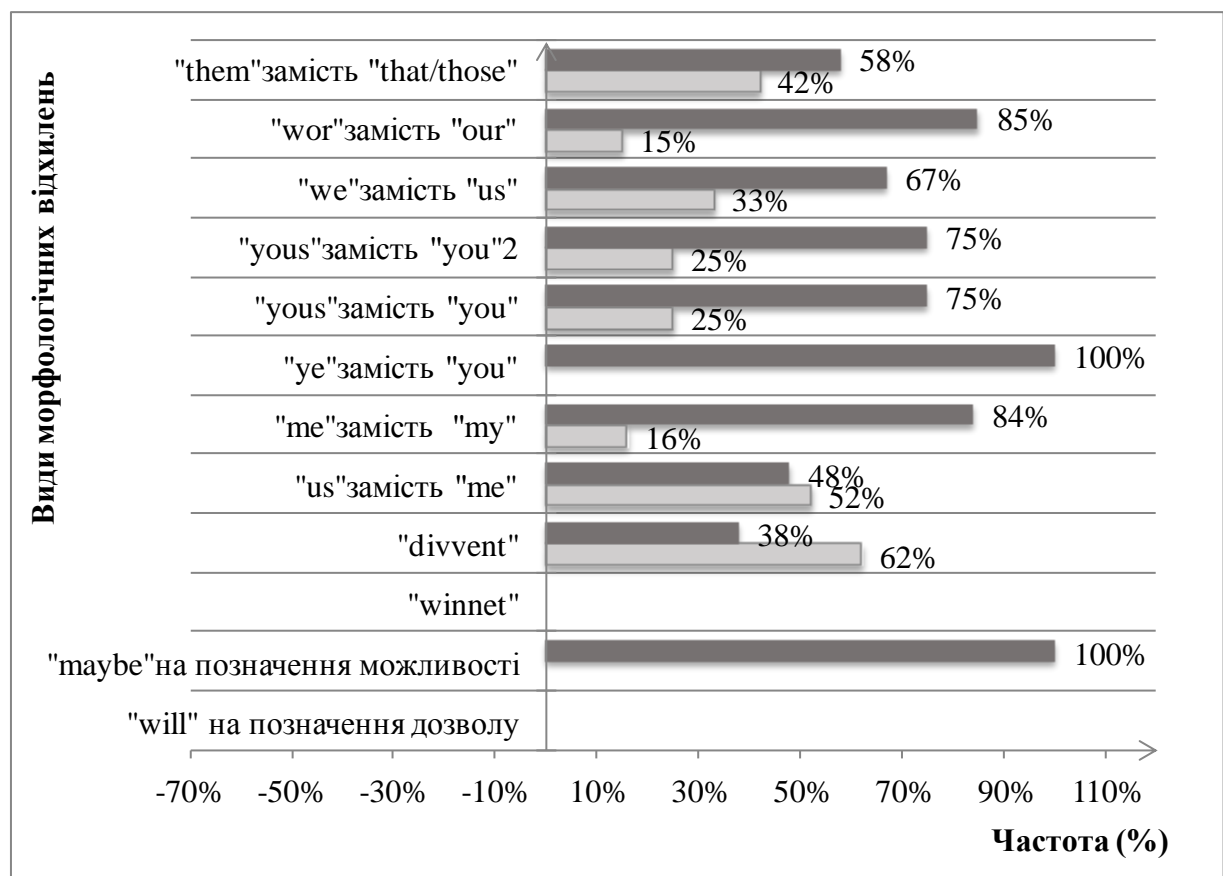

Рис. 1. Частотні характеристики морфологічних відхилень у мовленні носіїв північно-східного діалекту Англії з низьким соціокультурним рівнем у період 1960–1990 років
(умовні позначки: ■ – чоловіки, ■ – жінки)

Незначна, зафіксована у мовленні чоловіків частота відхилень у групі присвійних займенників добре узгоджується з відомою думкою про те, що взагалі представникам сильної половини людства почуття власності притаманне більше, ніж жінкам.

Крім того, у мовленні жінок має також місце досить висока рекурентність функціонування займенника *yous* замість особового займенника другої особи множини (75% на противагу 25% у

чоловіків), непрямого особового займенника другої особи множини (75%) *you*, а також *we* замість *us* (67%).

Щодо мовлення чоловіків низького соціокультурного рівня, то відзначимо, що максимальна частота відхилень зафіксована у випадках використання ними локально маркованих повних заперечних форм з допоміжним дієсловом *do* – *divvent* складала 62% при 38% у жінок.

Дещо інша, більш акцентніша картина розподілу частотних характеристик морфологічних відхилень у мовленні мешканців середнього соціокультурного рівня північного сходу Англії (рис. 2.) характеризує 1960–1990 рр.

У ці роки відхилення типу *maybe* замість *may* на позначення можливості та *yous* замість непрямого особового займенника другої особи множини *you*, заміна носіями досліджуваного діалекту займенників *our* на *wor* і *that/those* займенником *them* властиві представникам виключно чоловічої статі.

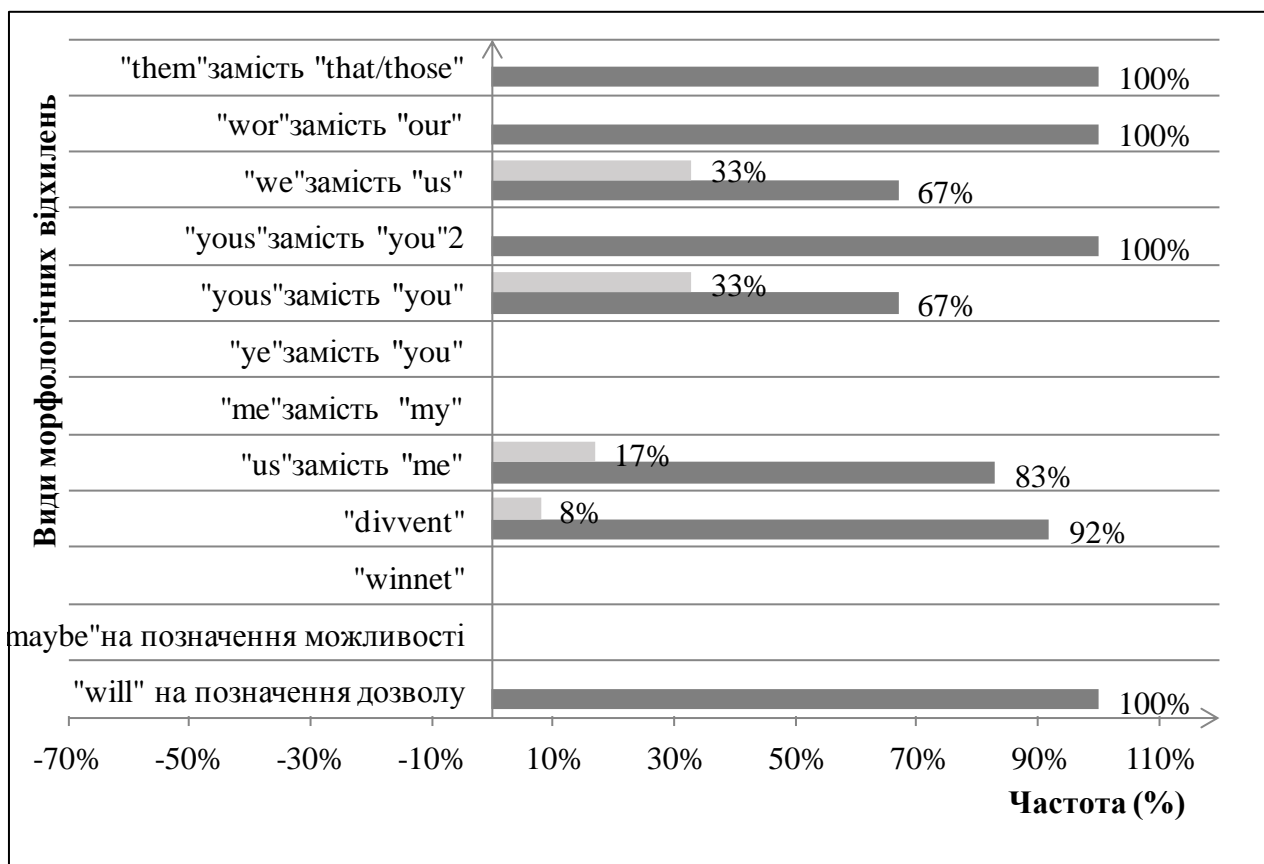

Рис. 2. Частотні характеристики морфологічних відхилень у мовленні носіїв північно-східного діалекту Англії із середнім соціокультурним рівнем у період 1960-1990 років (умовні позначки: ■ – чоловіки, ■ – жінки)

Продемонструємо наведені типові приклади:

Slang words (pause) that (pause) you maybe use them, we would understand but other peoples in another (interruption) part of the country wouldn't yeah.

*I'll clout **yous** both in a minute you see now all this Newcastle you had this modernisation (pause) came on and the new signals coloured light signals and the points was **wor**, worked from compressed air and electric you see.*

*We did all **them** and now you see all they're travelling all over wey they're all over from here to London now.*

Саме у цей період мають місце досить низькі показники морфологічних відхилень у

жінок, максимум яких зафіксовано за рахунок заміни *us* на *we* та *you* на *yous* (по 33% відповідно).

Досить цікавим убачається те, що в період 1960–1990 рр. у мовленні носіїв північно-східного діалекту Англії, які мали високий соціокультурний рівень, практично не зареєстровано відхилень на морфологічному рівні. Зустрічаються поодинокі випадки використання діалектних займенників *woz*, *yours* на позначення стандартних *our*, *your* відповідно. Це пояснюється тим, що у зазначений період мова зберігала за собою соціально статусні характеристики, внаслідок чого мовлення мешканців високого соціокультурного рівня максимально наближалося до норми.

5 ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Узагальнення викладеного свідчить, що у період 1960–1990 рр. спостерігається загальновідома тенденція залежності частоти функціонування морфологічних відхилень у мовленні від соціокультурного рівня та статті носіїв північно-східного діалекту Англії. А саме наявність значної кількості морфологічних відхилень від норми у мовленні чоловіків-представників регіону з низьким соціо-культурним рівнем. Що вбачається логічним, оскільки у цей період в Англії лише почали відбуватися радикальні пертурбації суспільства (поширення освіти, закриття шахт регіону, збільшення кількості працюючих жінок), які в майбутньому могли призвести до значних змін і у мовленні мешканців регіону. Зокрема, нівелювання соціокультурного рівня та статті як рушійних факторів актуалізації діалектних відхилень від норми англійської мови, що може стати предметом подальших досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Колісник, М. П. (2019). Специфіка актуалізації морфологічних відхилень у мовленні носіїв північно-східного діалекту Англії у період 1990-2000 років. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал*, 2(18), 119–126.
- Beal, J. (2006). *Language and Region*. L.; N.Y.: Routledge.
- Bolinger, D. L. (1979). Accent is Predictable (If you're a Mind-reader). *Language*, 48, 633–644.
- Cavanaugh, J. (2016). *Indexicalities of Language in Ferrante's Neapolitan Novels: Dialect and Italian as Markers of Social Value and Difference*. DOI: 10.1057/978-1-137-57580-7_3.
- Chambers, J. K., & Trudgill, P. (2002) *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dodsworth, R. (2017). Migration and Dialect Contact. *Annual Review of Linguistics*, 3(1), 331–346. DOI: 10.1146/011516-034108.
- Fox, R. A., Jacewicz, E., & McClurg, M. (2018) Regional dialect and talker sex information in high-frequency region. *The Journal of the Acoustical Society of America*, 144(3), 1803. DOI: 10.1121/1.5067958.
- Holmes, J., & Wilson, N. (2017). *An Introduction to Sociolinguistics* (5th edn.) London: Longman.
- O'Connor, J. D. (1991). *Phonetics*. London: Penguin Books.
- Trudgill, P. (2000). *The Dialects of England*. Cambridge: Macmillan Company.

REFERENCES

- Kolisnyk, M. P. (2019). Spetsyfika aktualizatsii morfolohichnykh vidkhylen u movlenni nosiiv pivnichno-skhidnoho dialektu Anhlii u period 1990-2000 rokiv. *Aktualni problemy romano-hermanskoj filolohii ta prykladnoi lnhvistyky: naukovyi zhurnal*, 2(18), 119–126. [in Ukrainian]
- Beal, J. (2006). *Language and Region*. L.; N.Y.: Routledge.
- Bolinger, D. L. (1979). Accent is Predictable (If you're a Mind-reader). *Language*, 48, 633–644.
- Cavanaugh, J. (2016). *Indexicalities of Language in Ferrante's Neapolitan Novels: Dialect and Italian as Markers of Social Value and Difference*. DOI: 10.1057/978-1-137-57580-7_3.
- Chambers, J. K. & Trudgill, P. (2002) *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dodsworth, R. (2017). Migration and Dialect Contact. *Annual Review of Linguistics*, 3(1), 331–346. DOI: 10.1146/011516-034108.
- Fox, R. A., Jacewicz, E., & McClurg, M. (2018). Regional dialect and talker sex information in high-frequency region. *The Journal of the Acoustical Society of America*, 144 (3), 1803. DOI: 10.1121/1.5067958.
- Holmes, J., & Wilson, N. (2017). *An Introduction to Sociolinguistics* (5th edn.) London: Longman.
- O'Connor, J. D. (1991). *Phonetics*. London: Penguin Books.
- Trudgill, P. (2000). *The Dialects of England*. Cambridge: The Macmillan Company.

Maryna Kolisnyk. Morphological Deviations of Speakers in North-Eastern Dialect of England in the Period of 1960-1990. The article, based on the analysis of materials of the archive of interviews of representatives of the North East of England "Talk of the Toon", presents the results of the experimental study of the specificity of actualization of morphological deviations in the speech of speakers of the North East dialect of England in the period 1960-1990. In the course of studying the grammatical features of the dialect, it was confirmed the expediency of their consideration on territorial, temporal, social and gender grounds. The study of these features was carried out in two stages. Within the first stage, the main types of morphological abnormalities of the North East dialect of England were identified and actual material was analyzed in order to identify quantitative indicators of the functioning of these dialect features. In the course of the second stage, the peculiarities of the studied deviations, registered in this way, were correlated with the following factors of their functioning: the socio-cultural level of the speaker (high, medium, low), their gender (man, woman). Interpretation of the obtained results made it possible to establish the percentage indicators of the frequency of functioning morphological deviations. Moreover, for the sake of clarity, a graphical interpretation of the quantitative dependence of the implementations of particular types of these deviations on the sociocultural (high, medium, low) level has been provided. It can be argued that in the period 1960-1990, there was no significant shift from the traditional correlation of socio-cultural level and standardization of language. Moreover, the gender of speakers continues to hold its ground as a contributing factor to the normalization of broadcasting. At the same time, changes in the society of the northeastern region make it possible to suppose further changes in the established laws.

Keywords: north-eastern dialect; English; morphological abnormalities; socio-cultural level; sex.

Received: November 11, 2019

Accepted: November 24, 2019